

HERBERT VAN UFFELEN

NEERLANDISTIEK IN MIDDEN- EN OOST-EUROPA

I.

Er is de laatste vijftien jaar heel wat gebeurd binnen de neerlandistiek, vooral in de regio Midden- en Oost-Europa. De huidige situatie is dus niet meer te vergelijken met die uit het begin van de jaren tachtig, toen de Leuvense hoogleraar, Marcel Janssens, een van de belangrijkste promotoren van het Nederlands, de Nederlandse cultuur en de neerlandistiek in het buitenland, een opmerkelijk artikel over de rol van het Nederlands en de neerlandistiek in de wereld publiceerde. Zijn bijdrage stond nog onder het motto: "onbekend dus onbemind".

In het begin van de jaren tachtig beschouwden veel mensen het Nederlands nog als een soort dialect van het Duits en bleek het Nederlandse taalgebied, in het bijzonder België, onbekend terrein. Men kende de schilders, de Vlaamse Primitieven, de Hollandse realisten, de Vlaamse expressionisten, Van Gogh, Mondriaan, maar de Nederlandse taal, de Nederlandstalige literatuur, waren geen begrip. Vooral over de rol van het Nederlands in Vlaanderen, over de rol van het Vlaams en het verschil tussen Vlaams en Nederlands heerste de grootste verwarring. Onduidelijk bleek ook de relatie tussen de literatuur uit Nederland en Vlaanderen. In vele bibliotheken in Europa waren (en zijn) er afdelingen voor Nederlandse en Vlaamse literatuur, in sommige blijken er zelfs afdelingen voor Belgische literatuur te zijn geweest. En ook over grote auteurs als Harry Mulisch, Louis Paul Boon en Hugo Claus was er in het begin van de jaren tachtig weinig bekend. Het werk van de 'Holländer' Louis Paul Boon werd in het Duitse taalgebied 'aus dem Flämischen' vertaald, en in Engeland, dit haalde Marcel Janssens indertijd als een van de grootste blunders aller tijden naar voren, schreef men dat Hugo Claus niet alleen in het Nederlands en het Frans geschreven had maar ook in het Belgisch.

Ik wil niet beweren dat de problemen nu volledig opgelost zijn. Nog steeds wordt in heel wat landen een onderscheid gemaakt tussen Vlaamse en Nederlandse literatuur en ook over het Nederlands in België bestaan er nog veel misverstanden. Ik ben ervan overtuigd dat wij niet alleen in Wenen nog

regelmatig aanvragen krijgen om een tekst naar het Vlaams te vertalen en dat ook in andere afdelingen Nederlands in onze regio niet minder zelden geïnteresseerden voor een intensieve cursus Vlaams langskomen.

Toch is er sedert de oprichting van de Nederlandse Taalunie en wat Vlaanderen betreft ook sinds de federalisering van België en de installatie van Vlaamse attachés in verschillende landen heel wat verbetering in deze toestand gekomen. En op het terrein van de literatuur werden er opmerkelijke successen geboekt. Auteurs als Hugo Claus en Cees Nooteboom zijn ondertussen 'wereldberoemd' en van sommige nieuwe vertalingen van Nederlandstalige auteurs worden in het Duitse taalgebied zelfs hogere oplagen gedrukt dan in het eigen taalgebied.

Ten slotte is er ook op het terrein van de neerlandistiek sedert het artikel van Marcel Janssens veel gebeurd. De Internationale Vereniging voor Neerlandistiek, in het begin van de jaren zestig opgericht, is ondertussen dé vereniging van neerlandici in de wereld. De belangstelling voor de driejaarlijkse congressen van de IVN is enorm en het tijdschrift van de IVN is uitgegroeid tot een van de interessanteste tijdschriften voor Nederlandse taal- en letterkunde. Mede dank zij de speciale stimuleringsprogramma's is er vooral in onze regio veel veranderd. Het aantal universiteiten in Midden- en Oost-Europa waar Nederlands gedoceerd wordt is in de laatste jaren van 15 naar 39 gestegen. Het Nederlands is nu aan ca. 12 instellingen een hoofdvak, en er zijn zelfs landen waar het Nederlands ook reeds buiten de universiteit wordt onderwezen. En wij hebben ook een eigen vereniging voor Neerlandici in Midden- en Oost-Europa: Comenius.

II.

De tijd dat Leipzig het enige grote centrum voor neerlandistiek achter het zogenaamde ijzeren gordijn was, is al lang voorbij. In Polen werden (o.a. door oud-studenten uit Leipzig) belangrijke academische centra neerlandistiek opgebouwd, die nu zelf een groot aantal studenten en docenten opleiden. De leerstoel in Warschau is bekend voor de talrijke publicaties op het terrein van de linguïstiek en Zofia Klimaszewska speelt een eminente rol op het terrein van de bevordering van de Nederlandse literatuur in vertaling. Aan de Erasmus-leerstoel in Wrocław onder leiding van Stefan Kiedroń worden ca. 120 studenten onderwezen en werken niet minder dan 15 medewerkers. In Wrocław wordt ook het eerste en enige Poolse tijdschrift voor neerlandistiek *Neerlandica Wratislaviensia* geredigeerd en publiceert men de ene bijdrage na de andere op het terrein van de neerlandistiek.

In Hongarije is er sedert de oprichting van de afdeling Nederlands aan de ELTE in Boedapest in de jaren zestig eveneens veel gebeurd. Eind van de jaren zeventig werd Nederlands in Boedapest een C-vak, dan een B-vak, met vergelijkbare onderdelen als in Polen: geschiedenis van de Nederlandstalige

letterkunde, taalkunde, lexicologie, lexicografie, geschiedenis van de Nederlandse taal, taalverwerving, vertaling (literaire vertaling en vaktalen), en cultuurgeschiedenis (kennis van land en volk, en kunstgeschiedenis). Sedert 1997/1998 kan men aan de ELTE ook promoveren op het gebied van de Nederlandstalige literatuur. Het centrum voor Nederlandse taal en cultuur aan de ELTE in Boedapest wordt geleid door Judit Gera en is met haar 4 vaste medewerkers – waarvan er drie gepromoveerd zijn – verreweg de grootste en de belangrijkste vakgroep Nederlands in Hongarije. Daarnaast zijn er in Hongarije vrij recent nog andere vakgroepen ontstaan.

In 1989 werd Nederlands ook opgenomen in het pakket van het talentencentrum aan de Technische Universiteit in Boedapest, en enkele jaren geleden begon men ook in Pecs met het onderwijs van de Nederlandse taal en literatuur. Aan de KGRE, de gereformeerde universiteit in Boedapest, bouwt Arjan van Leuvensteijn een nieuwe vakgroep op en aan de KLTE in Debrecen werkt men sinds het begin van de jaren negentig aan de opbouw van een nieuw centrum voor neerlandistiek in het oosten van Hongarije.

Tegen het einde van de jaren tachtig kwamen er ook in andere landen nieuwe bijzonder actieve centra voor neerlandistiek tot stand. In 1987 werd het docentschap in Belgrado opgericht dat nu geleid wordt door Jelica Novaković-Lopušina; en in 1989 werd in Ljubljana de eerste afdeling Nederlands in Slovenië als lectoraatsvak opgestart met zo'n 25 studenten in het eerste jaar. Deze afdeling wordt nu geleid door Anita Srebnik en heeft zich in het verleden geprofileerd door de organisatie van de zomercursussen in Piran, waaraan niet alleen studenten uit Slovenië, maar ook studenten uit o.a. Italië, Roemenië, Bulgarije, Hongarije, Polen, Slowakije en Oostenrijk hebben deelgenomen.

In Slowakije bestond weliswaar vanaf 1929 een hoofdvak neerlandistiek (met Afrikaans) maar dit werd in 1959 opgeheven. In 1990 werd begonnen met de hernieuwde opbouw van het vak. Doel was om via een bijvak een hoofdvak op te bouwen. In 1996 werd dit doel bereikt. Onder leiding van Abram Muller werd in Bratislava Nederlands als hoofdvak ingesteld. Ondertussen was men er ook in geslaagd een bibliotheek met zo'n 3.000 boeken op te bouwen, voorzien van de modernste leermiddelen. In Bratislava studeren nu zo'n dertig studenten (de vele studenten die de taallessen volgen niet meegerekend).

Het oudste centrum voor neerlandistiek in Tsjechië is Praag gevestigd. De neerlandistiek in Praag vierde in maart 1997 haar 75-jarig bestaan. De vakgroep telt nu 50 studenten (ook in Praag worden er maar eens in de twee jaar nieuwe studenten opgenomen), van wie er 15 Nederlands als bijvak studeren. Ze combineren Nederlands meestal met vakken als Duits, Engels, vertaalkunde of geschiedenis. De collega's in Praag hebben het niet makkelijk gehad. De vakgroep beschikt pas sinds anderhalf jaar over een eigen kamer en nog niet zo lang geleden werden de boeken van de afdeling opgeslagen in dozen. Toch heeft de vakgroep door het engagement van de beroemde vertaalster Olga Krijtová, die net als Jerzy Koch uit Wrocław voor haar vertaalwerk de prestigieuze

Martinus-Nijhoff prijs heeft gekregen en de linguïsten Přemysl Janota en Zdenka Hrnčířová de moeilijke tijden overleefd. Vanuit Praag werd de Nederlandstalige literatuur in Tsjechië bekend gemaakt, Zdenka Hrnčířová (Praag), Ems Máčelová-van den Broecke (Brno) en Josef Skopal (Brno) hebben het Nederlands-Tsjechisch respectievelijk het Tsjechisch-Nederlands woordenboek gemaakt. Van het Nederlands-Tsjechisch woordenboek verscheen er onlangs een tweede herziene versie. Een elektronische versie is in de maak. Met het symposium ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van de neerlandistiek in Praag in het begin van dit jaar heeft de vakgroep nogmaals haar dynamiek bewezen.

Heel opmerkelijk is de ontwikkeling van het Nederlands in Brno en Olomouc. De geschiedenis van de afdeling Nederlands te Brno begint in 1947 als de studente Erika Solařová-Montijn door het hoofd van de afdeling Duits van de Masaryk Universiteit werd gevraagd om een cursus Nederlands aan te bieden. In oktober 1950 werd Nederlands te Brno een volwaardig examenbijvak met vierjarige studietijd en enkele jaren later legden de eerste vijf studenten het academisch examen af. In 1955 werd Nederlands echter weer gewoon tweede bijvak en dat is het ook gebleven toen de cursussen in 1969 door Josef Skopal werden overgenomen. In de jaren negentig werd door het huidige hoofd van de afdeling, Leopold Declodt, de basis gelegd voor de baccalaureaatstudie die in oktober 1997 officieel geopend werd en die hij zal leiden.

Ook de neerlandistiek in Olomouc begint in het midden van de jaren veertig, en wel met de cursussen van de Kafka-kenner Aimé van Santen van 1947 tot 1951. Dan volgt er een langere onderbreking tot in het begin van de jaren negentig als Wilken Engelbrecht het verzoek krijgt om voor belangstellenden een cursus Nederlands aan te bieden. Wilken Engelbrecht is op dat moment een van de belangrijke promotoren van de neerlandistiek in de regio want, in Brno woonachtig, werkt hij op dat moment ook in Bratislava.

De ontwikkeling van de neerlandistiek in Olomouc is een vrij typisch voorbeeld voor de ontwikkeling van een nieuw centrum voor Nederlandse taal en cultuur in de regio Midden- en Oost-Europa na de val van de muur. Onder leiding van Wilken Engelbrecht ontwikkelt het Nederlands in Olomouc na 1990 vrij snel tot een volwassen bijvakstudie met een snel groeiend aantal studenten. In 1994 wordt van de bijvakstudie een officiële driejarige baccalaureaatstudie gemaakt met de status van derde vak. Olomouc is daarmee na Praag de tweede universiteit in Tsjechië waar men Nederlands als examenvak kan studeren. En daar blijft het niet bij. Vanaf 1997 kunnen eens in de twee jaar in Olomouc zo'n 25 studenten voor een vijfjarige magisterstudie Nederlands met als bijvakken Afrikaans en Friese cultuur inschrijven.

III.

In het verleden, dat is duidelijk, werd voor de ontwikkeling van de neerlandistiek binnen Midden- en Oost-Europa meer dan een stevig fundament gelegd. In deze regio bevinden zich nu in de meeste landen grote en kleinere zeer dynamische centra voor neerlandistiek die zeer snel groeien en belangrijker worden. Nu komt het erop aan het eenmaal gewonnen terrein niet weer te verliezen, doelgericht verder te werken aan onze toekomst. Een anekdote moge dit illustreren.

In het kader van mijn werkzaamheden in Hongarije rijd ik regelmatig met de trein van Wenen naar Debrecen. Mijn trein vertrekt rond 16.00 uur in Wenen en komt rond 22.30 uur in Debrecen aan. Als de trein Boedapest passeert, is het meestal al donker. Tussen Boedapest en Debrecen stopt de trein maar in een paar stations. Toch duurt de reis van Boedapest naar Debrecen meer dan drie uur. Slechts af en toe ziet men een lichtje. Het lijkt wel alsof men door een eindeloze tunnel rijdt. Op een zekere dag, toen ik weer door de donkere nacht op weg was naar de collega's aan de Kossuth Lajos Universiteit, moest ik aan het verhaal *De tunnel* van Friedrich Dürrenmatt denken. Daarin beschrijft de Zwitserse auteur hoe een student die zich op kosten van zijn ouders met een of andere studie aan de universiteit onledig houdt, met de trein op weg is naar zijn universiteit. Plots verdwijnt de trein in een tunnel zonder einde. Steeds sneller rijdt hij naar beneden. Niemand kan hem stoppen. De conducteur weet geen raad en de machinist is afgesprongen. De trein staat op de rails, niets wijst erop, schrijft Dürrenmatt, dat er iets niet in orde zou zijn, behalve natuurlijk dat de tunnel eindeloos is, en de trein steeds sneller wordt.

Deze nacht in de trein naar Debrecen en het verhaal van Dürrenmatt hebben mij aan het denken gezet. Het gebeuren riep plots vragen op over de zin van mijn onderneming. Had alles niet zoveel eigen dynamiek gekregen, dat het onafhankelijk van het feit of het nu zinvol was of niet niet meer te stoppen was?

Ik ben, zoals gezegd, erg gelukkig met de ontwikkelingen uit de laatste jaren, met het feit dat de neerlandistiek in Midden- en Oost-Europa zich uiterst dynamisch ontwikkelt, maar als wij het lot van de student in de trein van Dürrenmatt willen ontlopen, als wij willen vermijden dat de trein er met ons vandoor gaat, lijkt het me zinvol nu een pas op de plaats te maken, ons even te bezinnen over de rol van de neerlandistiek in deze regio, even na te denken over de taken van een instituut Nederlands in het buitenland. De geldstroom, die in het verleden een en ander heeft mogelijk gemaakt, is bovendien niet eindeloos. Op niet al te lange termijn zullen wij ook moeten nadenken over de manier waarop de neerlandistiek in deze regio kan overleven zonder de grote investeringen die in het kader van het Midden- en Oost-Europa beleid in de laatste jaren werden gedaan, zullen wij onze eigen motor moeten worden.

Onze mogelijkheden zijn beperkt, wij moeten dus keuzes maken. En ik stel voor dat wij ons bij deze keuze laten leiden door de maatschappelijke en

culturele achtergrond in deze regio, de motieven van onze studenten en de taken die voor ons als neerlandici in Midden- en Oost-Europa zijn weggelegd.

IV.

Om alle misverstanden te vermijden: ik ben ervan overtuigd dat wij als neerlandici extra muros moeten proberen onderwijs op hoog academisch niveau te geven, zowel op het terrein van de taal- en letterkunde als ook op het terrein van de taalbeheersing. Maar de ervaring heeft mij geleerd dat er extra muros maar op weinig plaatsen ter wereld ten volle aan deze eis kan worden voldaan.

Nog niet zolang geleden betreurde Marita Mathijssen in een artikel voor *Ons Erfdeel* dat er geen hoogleraren meer zijn die zowel taal- als ook letterkundige zijn. Hoogleraren als C. G. N. De Vooy, die zowel een grammatica als ook een literatuurgeschiedenis hebben geschreven of literatuurwetenschappers als Garmit Stuiveling die ook taalbeheersingcolleges heeft gegeven, of als mijn leraar Herman Vekeman, die als mediëvist ook een geschiedenis van het Nederlands heeft geschreven en zich ook heel intensief met de moderne literatuur bezig heeft gehouden, zijn er bijna niet meer.

Het vak is, om het met de woorden van Marita Mathijssen te zeggen, niet alleen in het Nederlandse taalgebied, maar ook in het buitenland uiteengevallen in taal- of letterkundigen en taalbeheersers. In Nederland en Vlaanderen is dit, bij de aldaar overal aanwezige deskundigheid, niet zo'n probleem, maar in het buitenland is dat anders, vooral omdat er niet genoeg medewerkers zijn. Dit zal op lange termijn wel zo blijven. Instituten met twee of meer hoogleraren, zullen ook in de toekomst in deze regio uitzonderingen blijven.

Toch mogen wij niet gewoon een van de terreinen verwaarlozen. Een degelijke basis op academisch niveau moet verzekerd zijn. Taal- en letterkunde moeten elkaar aanvullen. Terecht heeft Maarten van den Toorn in 1996 gezegd dat ze zonder elkaar niet kunnen bloeien en erop gewezen dat de eenheid van de neerlandistiek zowel voor de eigen identiteit als voor de morele en wetenschappelijke erkenning goed is. Maar het blijft een feit dat de neerlandistiek complexer en internationaler geworden is en dat tegenover de vele studenten in het Nederlandse taalgebied in het buitenland de vele taken staan waarmee een neerlandicus extra muros wordt geconfronteerd.

Ik stel daarom voor er in ieder geval zorg voor te dragen dat zoveel mogelijk specialismen in de regio vertegenwoordigd zijn en blijven. Dit lijkt mij volkomen verantwoord als wij er tegelijkertijd zorg voor dragen dat de studenten, die zich op een ander terrein zouden willen specialiseren, dan in het vak waarin de respectieve docenten aan het instituut gespecialiseerd zijn, in Nederland of in Vlaanderen of aan andere instituten in de regio verder kunnen studeren. In dit verband hebben wij netwerken nodig. Niet alleen goede contacten met het Nederlandse taalgebied, ook een goed functionerend netwerk in de eigen regio. Binnen dit netwerk zouden de docenten gastcolleges aan

andere instituten in de regio moeten kunnen geven. Op die manier kunnen wij er, met relatief geringe investeringen, zorg voor dragen dat aan zoveel mogelijk instituten een brede basis op hoog niveau wordt gelegd, terwijl de docenten ter plaatse zich toch verder kunnen specialiseren op hun eigen terrein. De basis voor zo'n netwerk wordt zeker gevormd door ons goed functionerende CEEPUS-netwerk, maar dit netwerk moet ten eerste worden uitgebouwd tot een echt uitwisselingsprogramma voor alle docenten, terwijl ten tweede moet worden geprobeerd, binnen dit netwerk ook de ontwikkeling en uitbouw van afzonderlijk disciplines en specialismen aan verschillende instituten te stimuleren. Dit veronderstelt uiteraard ook een zekere coördinatie van de curricula. Vooral daarom kan ik mij voorstellen dat een en ander niet van de ene dag op de andere kan worden gerealiseerd. Maar misschien kunnen wij met kleine clusters – binnen of buiten het netwerk, in bepaalde landen, of samen met enkele instituten in de buurlanden – beginnen, en moeten wij het grotere samenwerkingsverband pas in een tweede fase realiseren.

Wat de maatschappelijke en culturele achtergrond betreft, zou ik op het volgende willen wijzen. Een van de belangrijkste kenmerken van de regio Midden- en Oost-Europa is haar multicultureel karakter. Wij zouden hier meer op moeten inspelen, wij zouden moeten proberen – en ook dit is een oude eis van Marcel Janssens – om onze neerlandistiek op een bredere culturele basis te stellen – zodat de studenten in de regio kunnen profiteren van de ervaring van de bestaande culturele verschillen, niet alleen tussen enerzijds de landen in de regio en anderzijds Nederland en Vlaanderen, maar ook van de culturele verschillen tussen de landen in de regio zelf. Het gebied Midden- en Oost-Europa biedt een unieke gelegenheid om de Nederlandse cultuurgeschiedenis in een multiculturele context te plaatsen, om iets te doen aan het onderzoek naar en de studie van interculturele competentie. Op die manier kunnen wij iets tegenover de cultuur van de polarisering stellen die o.a. tot de catastrofe in het voormalige Joegoslavië heeft geleid.

In dit verband verwacht ik bijvoorbeeld veel van het documentatiecentrum voor Nederlandse literatuur in het buitenland, waarvan een prototype al op Internet beschikbaar is. Dit jaar werden in de afzonderlijke landen in de regio redacties voor dit documentatiecentrum opgericht, die volgende jaar de visie van hun land op de Nederlandstalige literatuur zullen presenteren.

V.

Een van de vragen waar de neerlandistiek extra muros voortdurend mee wordt geconfronteerd is de vraag waarom de studenten Nederlands studeren. Op deze vraag bestaat er eigenlijk geen pasklaar antwoord. Sommige studenten studeren Nederlands omdat ze vrienden, familie of kennissen in Nederland of Vlaanderen hebben, anderen omdat men een Vlaamse of Nederlandse vader of moeder heeft, of omdat een van de gezinsleden vroeger in Nederland of Vlaanderen is

geweest. Soms speelt ook een rol dat men Nederlands nodig heeft voor een studie kunstgeschiedenis, of zoals Wilken Engelbrecht enkele jaren geleden heeft gezegd, in het kader van de studie stemfysiologie, speciale pedagogiek en van gespecialiseerde medische en pedagogische afstudeerrichtingen.

Maar dan zijn we al bij die studenten die meestal alleen de taal cursus volgen. Bij deze groep horen ook de Erasmus- en Tempusstudenten of de jonge fysiotherapeuten die voor enkele maanden of jaren naar Nederland of Vlaanderen gaan om daar de nodige ervaring en praktijk op te doen. Deze mensen hebben een heel concrete reden om Nederlands te leren, maar de anderen, zij die Nederlands als hoofdvak studeren, wat zijn hun motieven om Nederlands te studeren?

Ik denk dat het geen andere zijn dan die van de studenten aan de andere instituten voor vreemde talen. De studenten Nederlands willen net als bijvoorbeeld de studenten Frans en Engels als toekomstige specialisten voor de respectieve taal en cultuur niet alleen over een uitstekende actieve en passieve taalvaardigheid beschikken, maar ook op een kritisch-dialogische manier met teksten kunnen omgaan en in staat zijn wezenlijke vragen over de relatie van taal, literatuur en maatschappij zowel vanuit het huidige als vanuit een historisch perspectief te beantwoorden. Dit kunnen zij alleen maar leren als het bereiken van een hoge mate van maatschappelijke creativiteit en het vermogen grenzen in een brede maatschappelijk-culturele context te herkennen en te overschrijden tijdens de opleiding centraal staat.

U hebt het al gemerkt, dit is een pleidooi voor een breed georiënteerde opleiding. Ik vind dat Marita Mathijssen in haar artikel ten onrechte een beetje meewarig doet over de neerlandicus die niet uitsluitend op het eigen terrein werkzaam is. Het is nu eenmaal zo dat er binnen de academische wereld maar weinig banen voor neerlandici zijn en dat de meeste neerlandici zullen moeten werken bij uitgeverijen, boekhandels, bibliotheken, overheids- en particuliere instellingen op het gebied van de literatuur en het lezen, literaire cafés, salons, stichtingen, buurthuizen, volkshogescholen enz. Dat is in het buitenland nog duidelijker dan in Nederland en Vlaanderen en daarover hoeft men zich volgens mij niet te schamen, ook al is het dan zo dat het werk van deze neerlandici ook gedaan kan worden door afgestudeerden uit andere filologische vakken.

Het is natuurlijk maar de vraag of men bijvoorbeeld in een boekhandel in Polen met dezelfde vanzelfsprekendheid een neerlandicus zal nemen als een specialist in Poolse literatuur, maar als de neerlandicus moet concurreren met een anglist of een germanist, en als hij bovendien een van deze vakken in zijn pakket heeft, waarom niet? Een neerlandicus in Midden- en Oost-Europa heeft, vooral als hij over een brede kennis van het vak beschikt, zelfstandig, volwassen en creatief kan optreden en denken, niet minder kansen dan zijn afgestudeerde collega's uit andere vakken. En ik denk dat onze studenten dat al lang begrepen hebben, en dat ze daarom in toenemende mate bewust kiezen voor vakken die interessant zijn, voor vakgroepen die niet te groot zijn, voor instituten met een leuke werksfeer en voor een persoonlijke, individuele begeleiding.

Bovendien, op dit economische aspect moet ik uiteraard ook wijzen, zal er met de toetreding van de landen uit de regio tot de EU op korte termijn behoefte zijn aan mensen met kennis van het Nederlands en de cultuur van de Lage Landen. Als ik zie hoe het in Oostenrijk is gegaan, waar men zich niet alleen voor de vernieuwing van het universitaire studiesysteem op het Nederlandse model heeft georiënteerd, ben ik ervan overtuigd dat ook in andere landen uit Midden- en Oost-Europa vaktalen en de kennis van typische Nederlandse en Vlaamse maatschappelijke structuren in toenemende mate een rol zal spelen.

Nederland en Vlaanderen spelen bovendien een bijzondere rol als handelspartners van de landen in deze regio. Het bedrijfsleven zal graag gebruik maken van mensen met een grondige kennis van de Nederlandse taal en cultuur, vooral als dergelijke mensen ook ervaring hebben met dingen als zakelijk Nederlands, vergadertechniek, interculturele communicatie. Ik denk – en hieromtrent ben ik het volkomen met Wilken Engelbrecht eens, die enkele jaren geleden eveneens een pleidooi heeft gehouden voor een meer op de markt georiënteerde opzet van de opleiding in Olomouc – dat wij in het curriculum Nederlands voor Midden- en Oost-Europa plaats zullen moeten maken voor een specialisatie vertalen en tolken, voor vaktalen, voor zakelijke communicatie en voor interculturele competentie. Volgens mij moet er dan ook zo snel mogelijk een schriftelijke, digitale en audio-visuele cursus zakelijk Nederlands komen die rekening houdt met de grote interculturele verschillen die er in de landen in Midden- en Oost-Europa heersen. Samen met o.a. het Boswell Instituut van de Universiteit Utrecht en de Vrije Universiteit van Amsterdam, hebben wij dit jaar dan ook eerste stappen ondernomen om een project zakelijke communicatie in deze regio op te starten. Ik hoop dat wij dit met zijn allen op korte termijn zullen kunnen realiseren.

Ten slotte zou ik het nog even over de rol van de instituten Nederlands als ambassadeurs van de Nederlandse en Vlaamse cultuur willen hebben. Ik denk dat het van groot belang is dat afdelingen Nederlands in het buitenland ook iets aan de promotie van de Nederlandse en Vlaamse cultuur buiten hun instituut doen. Ik zie hier namelijk een duidelijke wisselwerking: als de belangstelling voor de cultuur uit het Nederlandse taalgebied in een bepaald land groeit, groeit ook de behoefte aan specialisten op dit terrein. Ook als we iets doen aan de verspreiding van de Nederlandse cultuur buiten de muren van onze instituten werken wij dus aan de toekomst van onze studenten.

VI.

De toekomst van de neerlandistiek in Midden-Europa ligt volgens mij in een eigen profiel. Ik denk niet dat wij ons blind moeten staren op de niet-haalbare voorbeelden in het Nederlandse taalgebied. Wij moeten gewoon streven naar een curriculum dat beantwoordt aan de behoeften van de studenten uit onze regio. Uiteraard moeten wij een degelijke academische opleiding bieden op het

terrein van de neerlandistiek, maar tegelijkertijd moeten wij proberen de studie in een breed intercultureel en indien mogelijk ook interdisciplinair georiënteerd perspectief te plaatsen.

Natuurlijk zal dit niet van de ene dag op de andere kunnen worden gerealiseerd. Ik weet dat er op vele plaatsen nog grote financiële noden zijn, noden die er bijvoorbeeld toe leiden dat het niet zo makkelijk is een opvolger te vinden, zelfs niet voor de baan als hoogleraar. De salarissen zijn gewoon te laag. Maar de lonen stijgen voor zover ik het overzie in alle landen gestaag. Tot de salarissen aan het normale Europese niveau zijn aangepast, moeten wij proberen via projecten en samenwerkingsverbanden een en ander te overbruggen. En, zoals collega Olga Krijtová in het begin van dit jaar met de woorden uit een Vlaams kinderboek zei: de toekomst is niet die van de 'moeters', maar die van de 'magers'.

Als we er in Midden- en Oost-Europa inderdaad in slagen tot intensieve samenwerking te komen, als wij samen werken aan de opbouw van verschillende specialisaties in de afzonderlijke instituten, als wij rekening houden met de motieven van de studenten en de behoeften van de markt, als wij ons wel degelijk bewust zijn van het feit dat de neerlandistiek in Midden- en Oost-Europa vooral wat betreft interculturele en interdisciplinaire thema's heel wat te bieden heeft dat niet alleen als aanvulling van belang is voor de neerlandistiek in Nederland en Vlaanderen, als wij proberen samen te zoeken naar nieuwe mogelijkheden voor de financiering van projecten, dan is de toekomst van de neerlandistiek in deze regio, zo lijkt mij, verzekerd.

BIBLIOGRAFIE

- Decloedt, Leopold (e.a.). "Het Nederlands in Midden- en Oost-Europa". In: *De Werkwinkel*, jg. 2, nr. 3 (1997).
- Engelbrecht, Wilken. "Nederlands te Olomouc in een breder perspectief". In: Decloedt, Leopold (e.a., red.), *Didactiek van de Nederlandse Taal en Cultuur in Midden- en Oost-Europa*. Olomouc, 1997, p. 139-145.
- Hrnčifová, Zdenka (e.a., red.). *75 jaar neerlandistiek in Praag*. Praag, 1997.
- Janssens, Marcel. "Nederlands en Neerlandistiek in de wereld". In: *Onze Alma Mater*, jg. 34, nr. 3 (1980), p. 161-184.
- Klimaszewska, Zofia. "De neerlandistiek in Centraal- en Oost-Europa". In: *NEM*, jg. 33 (3 oktober 1995), p. 117-120.
- Mathijssen, Marita. De kameleontische neerlandicus. In: *Ons Erfdeel*, jg. 40, nr. 4 (1997), p. 575-581.
- Solařová-Montijn, Erika. "Nederlands als bijvak in Brno in de vijftiger en zestiger jaren". In: Decloedt, Leopold (e.a., red.), *Didactiek van de Nederlandse Taal en Cultuur in Midden- en Oost-Europa*. Olomouc, 1997, p. 149-150.
- Toorn, M. C. van den. *De eenheid van de neerlandistiek*. z.p., 1997.
- Universiteit van Wrocław-Erasmus-Leerstoel voor Nederlandse Filologie, Wrocław, 1997.

Met dank aan Leopold Decloedt, Wilken Engelbrecht, Judit Gera, Paul van den Heuvel, Abram Muller voor de informatie over de geschiedenis van hun studierichting. Verder ook dank aan Gábor Pusztai die mij op het verhaal van Dürrenmatt heeft gewezen.

